

СТАНИША ВОЈИНОВИЋ
Београд, Србија
Е-адреса: stanisavojinovic@eunet.rs

ЛАЗАР ЗУБАН Прилог биобиблиографији

САЖЕТАК: Лазар Зубан био је један од значајнијих српских интелектуалаца XIX века. Као особа широких европских видика његова делатност и интересовања огледала су се на многим пољима друштвене делатности. Припадао је групи српских интелектуалаца која је током владавине кнеза Милоша Обреновића прешла у Кнежевину Србију и значајно помогла њеном културном, политичком и економском развоју. У тек формираној Кнежевини био је народни представник, државни саветник, народни пуковник и преводилац. Као истакнути уставобранитељ, допринео је ограничавању владавине Милоша Обреновића. У сукобу са олигархијом у Кнежевини, у данима када је брзо и ефикасно требало помоћи покрет у Војводини 1848/49. године, остао је скоро усамљен. Био је у пријатељским односима и дописивао се с Вуком Караџићем, Симом Милутиновићем, патријархом Јосифом Рајачићем, Стеваном Книћанином и многим другим.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Уставобранитељи, Кнежевина Србија, Милош Обреновић, Сретењски устав, Српски народни покрет 1848/49.

За живота Лазе Зубана није било озбиљнијих оцена његовог рада, док му је смрт пропраћена само једном реченицом у званичним *Српским новинама*. Остало је готово непознато да је о њему најопширније писао песник Сима Милутиновић, који је исказао велико дивљење према Зубану као човеку високих моралних вредности. Највећи део спева, који се налази у рукопису, *Оцаклија Зубанова*, Милутиновић је посветио Лази Зубану. Зубанову биографију Милутиновић је започео од његовог далеког претка хајдука Стеје, који је на обалама Мориша ратовао против Турака у милицији Јована Текелије, са својим друговима Пајдаком¹ и Џупуњом. Том приликом Милутиновић

¹ Док је Јован Текелија остао на обалама реке Мориша, у Меленце су се преселили са Стејом и Пајдаком и Џупања. О последњем потомку Пајдака, рођеном у Меленцима, оставио је податке Н. Чокрљан из Меленаца. Пред крај XVIII века, када је Русија тражила способне чиновнике, Пајдак и Чокрљан пошли су у Москву у друштву Саве Текелије и Павла Чарно-

је опевао све значајније историјске догађаје, борбе код Сенте,² ослобођење Темишвара и друге. Посебно је опевао протеривање Турака из Баната, до успостављања границе на Дунаву и пресељења Зубана из Печке у Меленце. Даље следи стихована биографија Лазе Зубана, од почетка школовања до 1840. Тако је Милутиновић знатно употпунио сазнања о животу и политичком раду Лазе Зубана, нарочито о његовом односу према кнезу Милошу и припремању уставобранитељског покрета, чији је истакнути члан и сâм био. На тај начин добили смо слику тадашњих збивања из самог уставобранитељског покрета.

БИОГРАФИЈА³

Колико је данас познато, Лазо (Лазар) Зубан рођен је у Меленцима, у Банату, око 1795, као треће дете мајке Текле и оца Михаила.⁴ Основно образовање започео је у месту рођења с једанаест година старости (1805), да би као најбољи ученик, доцније, замењивао и учитеља. Школовање је наставио у великобечкеречкој нижој гимназији. Писмен и са даром за певање био је појац, црквењак и звонар у Меленцима, помажући свештенику приликом вршења службе. Због тога је, помогнут од становника свога села, похађао и завршио Учитељску школу у Сомбору (1812–1814).⁵ Од значајних личности с којима је похађао Учитељску школу навешћемо Стефана Јосића, Саву Лонгиновића (који је такође прешао у Србију у време владавине кнеза Милоша и завршио чиновничку каријеру као председник Округног суда), Самуила (Севастијана) Илића (песника и игумана манастира Хопова), Димитрија Гершића (касније државног саветника), Тимотеја Бранковића (касније пароха у Сенти и оца патријарха Георгија Бранковића) итд. По повратку у Меленце, око две године је радио као учитељ, спремајући се за свештенички позив. Након неуспелог заснивања свештеничког позива наставио је школовање у латинској школи, тј. Новосадској гимназији, у којој је за годину и шест месеци завршио два разреда.⁶

У монографији о Миловану Видаковићу као професору Новосадске гимназије (у време када је директор био Павле Шафарик), Павле Поповић је међу Видаковићевим ученицима навео: Адама Драгосављевића (1800–1862,

јевића. Како су по њиховом доласку у Москву почеле побуне кримских Татара, њима је, уместо цивилне службе, понуђена војна служба. Чокрљан је, за разлику од Пајдака, понуду одбио. Пајдак је до 1850. године, када је умро у Одеси, дошао је до звања вице-адмирала и губернатора (*Јавор*, бр. 11, 16. III 1881, стуб. 348–350).

² Сећање на битку код Сенте, 11. септембра 1697. године, било је присутно и крајем XIX века. У некрологу поводом смрти Стевана Милиновића пише: „Покојник је последњи мушки потомак Плавише Милиновића, првог капетана потиског диштрикта, који је под Сентом пао, кад је Јевђеније Савојски онда Турке потукао” (*Застава*, XVI, бр. 32, 1/13. III 1881, 4).

³ Гордана Ђилас, „Зубан Лазар”, *Српски биографски речник*, III, Матица српска, Нови Сад 2007, 921–922; Јелена Данић-Станојчић, „О животу и преводилачкој делатности Лазе Зубана”, II (1952), 405–416.

⁴ У попису из 1776. Михаило је забележен као одвојен од куће старешине задруге и свог старијег брата Остоје Зубана.

⁵ Константин Т. Костић, *Из прошлости Учитељске школе у Сомбору*, Штампариија „Нашевић”, Нови Сад 1938.

⁶ Павле Поповић, *Милован Видаковић*. Приредио М. Матицки, Београд 2000, 108.

који се уписао 1819), Стефана Стефановића (1805/1806–1826) писца трагедије о Урошу (VI разред Новосадске гимназије завршио је школске 1821/22) и Лазу Зубана⁷. Зубан је завршио и последњи, четврти граматикални разред и тиме окончао школовање у Новосадској гимназији.

Сима Милутиновић је у спеву *Оцаклија Зубанова*⁸ описао Зубанове године у Новосадској гимназији:

*Лазо Зубан већ' ти не мојао,
Особито што језик латински,
Јошће био научић' смислио,
Да му за то не треба нишко:
„Траву нас'о што латински не зна,
Да тек' носа људској' не имаге”. –
Те послије двојодија Лазо
Учићелсџива прошао се своја,
Ошћашао у латинске школе,
Бив' учићел међу дјецу сјео,
За јодину и по, две свршиво,
Док' поштић'о преводић Хомера,
Илијаду с' латинска језика.
И тоу сву је на српски превео,
До последње шочке и ријечи;
Но вићевши, да је грчка мјера,
Шестпоштојна нејриродна Сербу,
А већ у тој сав превод имавши
И на њега зиму жрћивовавши,
Све презрео и шруд и предмета,
Предао га самом' учићелу⁹...*

Павле Поповић је, читајући трећу књигу *Љубомира у Јелисијуму*, у својој монографији изнео следећу претпоставку: „...отмица Драгиње је неки далеки одјек *Илијаде* вероватно по српским прерадама...”¹⁰

Након смрти оца, Зубан је остао без материјалне потпоре те је био приморан да се врати у Меленце. Ту је помагао своме брату Радовану¹¹ и радио

⁷ Исто, 80.

⁸ Сима Милутиновић, „Оцаклија Зубанова”, *Подунавка* (8. маја 1843), 81–83 (Народна библиотека Србије, Р 501, надаље: НБС).

⁹ Милован Видаковић.

¹⁰ П. Поповић, *нав. дело*.

¹¹ Лазин брат Радован (Рада), имао је сина Глишу (Глигорија) Зубана (Сента, око 1815 – Београд, после 1862), чиновника у Кнежевини Србији, писца и авантуристу. Објавио је више књига: *Бој Срба и Мађара 1848–1849.* (Београд, 1850), *Шљиве за брашно* (Земун, 1852), *Бој на Граову о Сјасову-дану 1858. године* (Земун, 1858), *Глас народа, глас сина Божијег* (Београд, 1852), *Лука Вукаловић и Омер-џаца или Ушћанак Херцеговаца* (Земун, 1862). У Србији је осуђиван више пута као противник и Карађорђевића и Обреновића. Из брака са Настасијом имао је синове Часлава (рођен у Ваљевоу 13. марта 1842), Владимира и Војислава. Видети: С. Војиновић, „Зубан Глигорије Глиша”, *Биографски лексикон ваљевској краја*, II, 6, Ваљево 1999, 46.

на имању као ратар. Када је 1821. започео Грчки рат за независност против Османског царства, у жељи да помогне независност Грка, са Савом Максимовим, шајкашем из села Ђурђева, Андријом Петровим из Санада и Цветком Бодричићем, спремао се да преко Трста оде у Грчку. Од ове намере одвратио га је виценотар Лука Трифунац и препоручио га за комесара Потиског дистрикта. Као комесар дистрикта водио је упорну борбу против укорене хайдучије. За време док је био комесар ступио је у брак са Јуцом, која је била родом из Суботице. Након порођаја његовој супрузи се повратила болест од које је раније боловала („падавица”), те се вратила код својих родитеља у Суботицу.

Поред редовних дужности, Зубан није занемаривао читање и занимање за српску књижевност. За драму *Невиносић или Свешислав и Милева*, тада младог „слушатеља мудрољубија”, Јована Стерије Поповића, сакупио је 1827. укупно 108 претплатника из Кикинде, Башаида, Новог Бечеја, Врањева и Мокрина, међу којима су од значајнијих били: Јован Виловски, Лука Кенгелац, Аркадије Петровић, Милица Зубан и др.¹² Судаћи према списку претплатника, који чине углавном они из чиновничког слоја, може се закључити и нешто о круговима у којима се кретао у Кикинди и другим местима. Нема сумње да су то били углавном виђенији људи, међу њима и велики број тадашњих сенатора, учитеља и свештеника.

Несигурност свог посла и стална опасности од хајдука приморали су Зубана да размишља о одласку у Грчку или Србију. После једног неуспешног покушаја преласка у Србију, када је дошао до Земуна, у другом успешном покушају доспео је у Шабац као пребег (на дан своје славе Светога Николе), где је неко време био секретар владике Герасима Георгијевића (1779–1839) и писар код Јеврема Обреновића (1786–1850)¹³. На позив кнеза Милоша, 1830. је прешао у Крагујевац, ради стилског уобличавања грађанског законика кога је требало донети због неопходности да се успостави стабилан правни поредак у Кнежевини Србији, да би се обезбедила правна сигурност, као и из потребе да се уреде својинскоправни односи. У једном извештају упућеном кнезу Милошу непознати обавештава: „По дужности мојој усуђујем се всепокорњејше јавити светлости вашој, да толкованије закона добро напредује, закона на којима Светлост ваша срдечно жели основати благополучије свога српскога народа. Лазар Зубан већ је трећу част закона (650 членова) у толкованију написао...”¹⁴ Ту је на предлог Вука Караџића постављен за секретара „Законодатељне комисије”. Боравећи и радећи у Крагујевцу затекла га је и вест о смрти супруге. У Крагујевцу се оженио по други пут, Јеленом, с којом је имао сина Мијајла. Мијајло је једна од личности из Милутиновићевог спева „Оцаклија Зубанова”¹⁵. Зубан је 1(13). децембра 1830. на пољу између Стамбол капије и Ташмајдана, пред кнезом Милошем, управним властима и народом прочитао „хатишериф и берат” на српском језику.

¹² Књига је штампана у Будиму. Цензор Јован Витковић одобрио је њено штампање 11. маја 1827. Штампана је о трошку Матице српске.

¹³ Као секретар Јеврема Обреновића претплаћен је на књигу *Велимир и Косара* Лазара Лазаревића (1829).

¹⁴ Државни архив Србије (даље: ДАС), Ф. Кнежева канцеларија, XXXVIII, 48.

¹⁵ На ивици Зубановог превода Лесајовог *Жил Блаза*, пише да је својина „Јелене Л. Зубана” (Универзитетска библиотека у Београду).

У прозном делу Лазара Комарчића *Прејци и ѿѿомци*, које је он назвао „историјске слике из постања данашње Србије” помиње се и Лаза Зубан.¹⁶

У ово време упознао се и са инжењером Савом Вуковићем из Великог Бечкерека. Он је у Србији за време владавине кнеза Милоша боравио осам месеци, од октобра 1830. до маја 1831. У писму Василију Поповићу, од 11. јуна 1831, поздравио је све из кнежевине околине, изузев Вука Карачића и Зубана, с којима је дошао у сукоб.¹⁷

Неко време (1832), као секретар митрополита Мелетија Павловића, једно време је уместо митрополита „читао поучења” по целој епархији.¹⁸ Сачувано је једно митрополитово писмо од 21. августа 1832. (из Свилајнца), у којем обавештава кнеза Милоша да му на службу, на његово инсистирање, пошаље Зубана, а он ће продужити у обилазак Баточине, села око Лепенице, и Јагодине.¹⁹ Запажен као способан, истрајан у раду и образован²⁰, Зубан је брзо напредовао у служби. Радио је као секретар Народног суда (1834), био члан „Законопоправитељне комисије” (од маја 1834), секретар Попечитељства правосуђа (1835), секретар канцеларије Совјета (1835), секретар Великог суда (од 10. октобра 1837) и Совјета (1838). Када је 11. маја 1839. избила војничка побуна у Крагујевцу, нашао се у метежу. Овај догађај описао је Пера Тодоровић у историјском роману *Пројонсѿво Обреновића*, и истакао улогу Лазе Зубана, Јанићија Ђурића и Јована Вељковића у смиривању и уклањању капетана Марковића од побуњених војника.²¹

Године 1839. задесила га је несрећа када му је у Крагујевцу изгорела кућа – „оцаклија”.²² Фебруара исте године проглашен је Устав, али се политичке страсти нису умирале већ појачале, настављена је борба између кнеза Милоша и Совјета. Како кнежеви покушаји да успостави стари поредак нису успели, подигнута је буна кнежевог брата, тзв. Јованова буна. Буна је избила у Крагујевачком, Ћупријском и Крушевачком гарнизону. Када је вест дошла у Београд одржано је саветовање руског конзула Герасима Васиље-

¹⁶ „Једном се у саму Кнежеву двору поведе реч о томе, како је сад за Србију, најпрече, да добије Устав. На то ће кнез Бобовац: – Ама, браћо моја, кажите ви мени, шта му је то устав? ... Ја једнако слушам: устав, устав – нама треба устав? ... Ја држим, браћо моја, да нам је, засад, прече да прво добијемо своју конституцију, па после, можемо порадити и на томе да добијемо и устав. На то се почеше смејати и Димитрије Давидовић и Лаза Зубан, а Исаиловић се уозбиљи, па ће тек рећи: – Па, кнеже, конституција је што и устав, а устав што и конституција, разлика је само у томе што је конституција туђа реч, а устав наша. Бобовац усука главом. Њега к’о мало би и стид. Председник највећег суда у земљи па да не зна шта је то устав” (Лаза Комарчић, *Прејци и ѿѿомци: историјске слике из ѿѿстања данашње Србије*, Штампарија Д. Димитријевића, Београд 1901).

¹⁷ Архив САНУ, сигн. 1364. За време боравка у Крагујевцу 1830–1831. године дописивао се са Вуком Карачићем (Вук стефановић Карачић, *Прејиска*, књ. IV, приредио Голуб Добрашиновић са сарадницима, Просвета, Београд 1988, 328–329, 404–405).

¹⁸ ДАС, Ф. Кнежева канцеларија, XXXV, 78: +, „Спрема за грађу православне јерархије у Србији”, *Видовдан*, 1865, V, 79 (17. VII), 3.

¹⁹ Митрополит Мелентије – кнезу Милошу. Свилајнац, 21. август 1832. (ДАС, Ф. Кк, XXXV, 78).

²⁰ Неко време старао се и о изради урбанистичких планова према којима су уређивана насеља у Србији: Пожега и Карановац.

²¹ Пера Тодоровић, „Прогонство Обреновића”, *Мале новине*, 332 (29. XI 1896), 2.

²² Изгледа да је осигуравајуће друштво из Трста, чији је агент био Василије Василијевић из Земунa, пријатељ Вука Карачића, надокнадило штету. *Новине србске*, VI, 50 (18. новембра 1839), 393–394.

вича Вашченка и Совјета. На седници од 25. маја 1839. одлучено је да се Томи Вучићу Перишићу изда пуномоћје ради смиривања ситуације. Ово пуномоћје је потписао кнез Милош, кнежев представник Аврам Петронијевић и председник Савета Јеврем Обреновић. Међутим, од првог дана се знало да је у ову буну уплетен кнез Милош, па је образована комисија ради утврђивања чињеница. Тома Вучић Перишић је у логору код Крагујевца основао „Черзвичажну комисију за испит над бунтовницима”, коју су чинили: Лазар Зубан (члан Апелационог суда), Митар Милојевић (председник Окружног суда у Крагујевцу) и поручник Јован Лукавчевић. Пред комисију довођене су Обреновићеве присталице, а између осталих ухапшен је и Милошев брат Јован.

О настојању Вучића Перишића да се сазове Народна скупштине, Совјет се није изјашњавао. Због тога је Вучић упутио писмо Совјету 4. јуна 1839, који је одлучио да се Скупштина одржи 22. јуна. На седници уставобранитеља (Вучић Перишић, Стојан Симић, Прота Матеја Ненадовић и Лазар Теодоровић) у Раковици 10. јуна одлучено је да се кнез Милош Обреновић збаци с власти. Кнез је 1. јуна поднео оставку на владавину у корист сина Милана Обреновића II, који је ступио на престо 13. јуна 1839. Кнез Милош је са млађим сином Михаилом напустио Србију. Кнез је прво отишао у Беч а затим на своје имање у Хераштију у Кнежевини Влашкој одакле је давао политичку подршку својим присталицама у Србији. Због болести кнеза Милана основано је Намесништво у коме су били Јеврем Обреновић А. Петронијевић и Т. Вучић Перишић. Одмах је дошло до сукоба између Јеврема Обреновића и Томе Вучића Перишића. Тада је Лаза Зубан открио Перишићу да га је позвао кнез Милош приликом проглашења Устава и препоручио да не подржава његове противнике. Кнез Милан је током 26 дана своје кратке владавине (од 13. јуна до 8. јула / 1. јуна – 25. јуна 1839) преминуо а Намесништво је наставило да управља земљом. У Србији су се прибојавали кнежевине без владара и искористили су ову ситуацију да поставе ултиматум: уколико се кнез не појави у Србији и не преузме власт, на власт ће се довести за кнеза Александар Карађорђевић. Кнез Михаило је после посете Цариграду дошао у Србију 27. маја 1840. Био је кнез Србије од 1839. до 1842. и од 1860. до 1868. Током Уставобранитељске кризе кнез је 1840. Зубана заједно са А. Петронијевићем, Т. Вучићем Перишићем и другима оптужио да изазива немире.²³

Лазар Зубан присуствовао је Скупштини, која се састала у Београду 22. јула 1840. (по старом календару), на Калемегдану, на ливади изван града, покрај Дунава. Кад су се окупили депутирци стигао је и кнез са свитом, а после њега портин комесар Муса-ефендија са београдским везиром и својом пратњом. Скупштини је присуствовао и тадашњи руски конзул у Београду Герасим Вашченко, а од вођа уставобранитеља није на њој било никога. Пошто су кнез и портин комесар измењали посете прочитан је ферман прво на турском, па затим на српском језику.

У жеку политичке борбе штампана је у Пешти крајем 1841. књига *Критически изпословано осветленѣ найновиѣ приключенія Сербіе съ юридическо публичне стране* Јована Станковића и Павла Поповића, у којој је заступано

²³ Радомир Ј. Поповић, „Једна политичко-књижевна полемика пречана и уставобранитеља из 1841. и 1842. године”, *Сјоменица Историјског архива „Срем”*, 13 (2015), 134.

становиште да кнез Михаило има право на наследно кнежевство. На ову тврдњу одговорено је делом који су написали Аврам Петронијевић и Лазар Зубан – *Фактички придатак књ Критически испослованоме осветленю најновию прикљоченія Србије: съ юридическо-публичне стране*, која је објављена у Београду 1842. Ова књига је документована званичним актима Кнежеве канцеларије. Ово дело негира антидржавно деловање уставобранитеља.²⁴

Када су уставобранитељи оборили власт кнеза Михаила и на власт довели Александра Карађорђевића привремена управа је именовала Алексеја Симића за привременог дипломатског представника Србије (капућехају) у Цариграду, а Лазара Зубана за секретара, те су са Шекиб-ефендијом отпутовали за Цариград.

Као аустријски држављанин, Зубан је 1842. добио држављанство Србије и исте године, 6. новембра, постављен за члана Совјета,²⁵ а 15. децембра 1847. за управитеља Главне контроле.

Уважавајући његове заслуге на књижевном плану, 1. августа 1844. изабран је за редовног члана Друштва српске словесности. Од тада је редовно присуствовао седницама овога друштва, а понекад и председавао њима (нпр. 27. августа 1845).²⁶

Зубан је достигао највиши степен у чиновничкој каријери постављењем за члана Државног совјета. Као члан Совјета обављајући службеничке и приватне послове и због издавања турске граматике боравио је у Цариграду 1847. године.²⁷ Револуција 1848/49. затекла га је у Београду. Несрећене политичке прилике и велики утицај Томе Вучића Перишића приморале су Зубана да, поред Стевана Книћанина, и он да оставку на место члана Државног совјета. Оставка није уважена. Плашећи се озбиљнијег сукоба са Вучићем Перишићем, који се противио помоћи Србима у Војводини, 8. октобра 1848. тражио је једномесечно одсуство,²⁸ које му је одобрено. Те године, 21. децембра, био је у шанчевима, код Панчева, између Јабучког рита и реке Тамиш. С њим су били и Јаков Живановић и многи чиновници из Панчева који су били под оружјем.²⁹ Почетком 1849. поново је тражио и добио одсуство. Исте године тражио је да га разреше дужности саветника, наводећи као разлог поруке патријарха Рајачића, да се помогне Србима у Војводини. Кнез Александар Карађорђевић уважио је молбу и разрешио га чланства у Државном совјету. Он је, међутим, и не чекајући решење, отишао на фронт према Суботици и

²⁴ Р. Поповић, нав. чланак, 22–29.

²⁵ Његова заклетва је сачувана (ДАС, Београдска митрополија, 1843, бр. 568–569).

²⁶ Василије Крстић, Миле Станић, Љубомир Максимовић, *Зачисници седница Друштва Српске словесности*, Српска академија наука и уметности, Београд 2011, 70.

²⁷ У писму Книћанину из Цариграда од 8. октобра 1847. године писао је: „...Него сам ја овамо дошао поради моје граматике, коју сам помоћу Бога, и мога неусилнога труда далеко дотерао, и до који дан, ако Бог да, надам се и даље доћи, будући добро напредујем ...” (Архив САНУ, сигн. 7051/222 = надаље АСАНУ).

²⁸ На Петровској скупштини у Крагујевцу, коју је сазвао кнез Александар Карађорђевић, поводом буне у Војводини, народ је стао уз Тому Вучића Перишића, супротстављајући се Зубану, Книћанину и Алекси Јанковићу. Кнез је тражио активније учешће Србије у овој буни, али је Вучић са Петронијевићем то спречио. (*Из белешке једног ситарца, XX век*, 1901, I, 27, 21. X, 192).

²⁹ Јован Стефановић Виловски, *Из живота једног ч. к. официра аустријско-србског војског хора у години 1848. и 1849. народног устанка србског*, Књигопечатњомъ I. К. Сокопрона, Земун, 1863, 121. (<https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10787306?page=207>).

управљао је Книћаниновим левим крилом. Под Зубановом командом налазили су се Миливоје Петровић, „тобциски управитељ”, Сава Јовановић, Богдан и Младен, Ракица и Периша Марковић „који се храброшћу и поштењем врло одликоваше, са својим добровољцима из крушевачког и алексиначког окружија”. Зубан је једним смелим нападом ослободио Стару Кањижу. Мађари су прешли у Нову Кањижу, али су је истог дана и напустили. Ови успеси охрабрили су Зубана и он је 30. јануара без знања генерала Стевана Книћанина напао Сириг и по његовом освајању гонио је непријатеља до Сегедина. Ове лако добијене победе биле су кобне за Српски покрет. Јован Виловски бележи: „...Бог је душевној и телесној сили људској границе положио. Баш у оном тренутку, када ти је слава на највишем степену, кад не познавајући никакве границе, мислиш да си ти господар над околностима, и кад, опијен гордосту, презиреш сваку божију и људску помоћ – баш у том тренутку одведе те божија рука у пређашњу људску ништавност...”³⁰. Утврдивши своју команду у Сиригу, Зубан није предузимао никакве акције без наредбе Стевана Книћанина. Изненада, 1. фебруара непријатељ је великим снагама напао и запалио Сириг. Стеван Книћанин је убрзо стигао на место сукоба те натерао непријатеља на повлачење. Сириг је био у пламену, а губици српске војске велики. Капетан Вића Атанацковић са својом дивизијом и Ракица са својим Крушевљанима храбро су издржали непријатељске јурише. Овај бој опевао је Глиша Зубан, братанац Лазе Зубана, у књизи стихова *Бой Срба сь Маџарима 1848–1849*³¹. У одељку који носи наслов „Бож на Сиригу” опевао је ову епизоду, преломну у српској револуцији, покушавајући да ублажи критике уперене против Лазе Зубана:

— 26 —

Те куда кон бѣжати почеше,
А највише граду Сегедину.
По њима се Срби натурали,
Те сѣвоше ње нова стигну.
Но да видиш хала и бела!
Съ друге стране Младенъ и дочка,
И на Морнишъ много е натеро *)
Те с' у њѣму цумалъ подаваше,
А много е на месту потуко.
Ту задоби бѣра и шиѣара,
И надарски млади робњакца. —
Тако Срби Сиригъ освоише,
И свой логоръ у њѣму сместише.
Кадъ у јутру јутро освануло,
Смиронъ неће Зубанови Лаа,
Него оне Сегединъ да узме! —
Ту е Лаа много погрѣшио,
Съ много войске онде ударати,
Ње борани ст о хиљада люди. — — !!
Ту изгуби неколико войске,
По највише моти Унѣчана,
Кон су се лавовски борјали;
Па се опетъ у Сиригъ поврати,
Ње на миру аданъ данъ бише;
Оданде е Книћанину писо,

*) Освај друге, а савѣт Младенъ заедно съ цурѣ-
ма проше е видъ люди. Варежъ ће се совоше
лево вошта.

— 27 —

Да му пошла ѣште помоћу већу,
Кон му е много искушо,
И Ракицу врлога юнака *)
Изъ Крушевца града бѣлого,
Башъ столице Србскогъ Кнезъ Лазара, —
Са његови дѣтии Крушевљани,
Посло му е у Сентѣвѣ село, **)
Да му онде лево крило буде.
Кадъ е треће јутро освануло,
Нагруше помани Маџари,
Нагруше са четври стране,
Побратиме са силомъ великомъ,
И на Србе јуришъ учинише.
Туку Срби пушкони и карташони,
Ал' се сили одољѣт немоше,
И зато се натрагъ полуконше; ***)
Донъ и Рапа са войскомъ прѣстиже,
И топѣиомъ Петровиѣмъ Стеваномъ
Што сь Русима Черкѣзе е туко,

*) Ова се ту отаказано са својом войскомъ; осва-
бено Стеванъ Петровиѣмъ топѣиѣмъ Калѣвѣмъ.

**) Ова е одъ Сирига оданъ четври сата удаљено.

***) Да Бо'же, кадъ Периша Марковиѣмъ са својомъ вѣ-
чею на средѣшѣму му позицију изъ Десе доша,
и кадъ Марко Рапа вѣше много него три 10-лу-
тинѣма људѣма изабѣло, он сь токомъ љавѣно, а
вѣше чело и карташѣмъ да туче. — И е сили
сѣ много задово воше. — — Лево! —

³⁰ Исто, 144–147.

³¹ Глиша Зубанъ, *Бой Срба сь Маџарима 1848–1849*, Београд 1850. 23–28.

Сириг је напустио један део војске под управом Милоја Петровића, а Зубан се задржао прво у Сентивану, а одатле је, каже песник, прешао у Србију.

Нешто светлости на Зубаново учешће у Револуцији уносе његова писма са бојишта упућена Стевану Книћанину, Александру Х. Тривковићу и Миливоју Петровићу. Прво сачувано Зубаново писмо Книћанину је из Црепаје (код Панчева) од 22. децембра 1848. У писму Зубан Книћанину замера што га је послао на „Црепајску кланицу” с три топа и необученом и неорганизованој војској.³² Највећи број писама Зубан је упутио Книћанину од 12. јануара до 24. фебруара 1849, молећи за инструкције и помоћ. Тако у два писма из Вршца од 12. јануара обавештава да је са Миливојем Петровићем преузео команду над добровољцима. У писму поред осталог пише: „...Ја волим бити самовољник, него се наметати с тим више што ја у томе место угодности, терет на себе примам, али ћу га радо носити, ако је то и твоја воља...”³³. По доласку у Кикинду преко Пардања, у два писма од 18. јануара обавештава о потреби промене старе општинске власти и жељи грађана да оснују добровољачку гарду³⁴. Тешка ситуација на бојишту приморала је Зубана да се премести у Мокрин одакле шаље три писма, у којима обавештава о посети Бешенову³⁵ и добром пријему од народа, концентрацији непријатељске војске и жељи да запоседне обале Тисе и Мориша. Јада се да су слабо наоружани и без муниције³⁶. Из Кањиже 25. јануара поново предлаже да се крене на обале Тисе и Мориша.³⁷ Два дана касније, 27. јануара, из истог места шаље два писма. У првом се жали на недостатак соли у Кањижи а у другом тражи помоћ за опкољену Ђалу³⁸. Већ сутрадан, 28. јануара, изражава жељу да изврши један напад на Сегедин јер у њему има мало војске и три топа, а уколико отпор буде слаб „...онда можемо и у Сегедин ући и овај заузети...”³⁹. У циљу напада већ 29. јануара је у Крстуру, одакле обавештава да ће ударити на Сириг⁴⁰ који је и заузео, о чему извештава писмом које је написао истог дана.⁴¹ Како су му потврђена обавештења о малом броју војника у Сегедину, извршио је напад 30. јануара.⁴² Када су на захтев Турске србијански одреди морали напустити

³² АСАНУ, 7257/2361.

³³ АСАНУ, 7051/300–303.

³⁴ АСАНУ, 7051/334–335.

³⁵ Старо Бешеново на Златици у румунском Банату (данас Dudeștii Vechi).

³⁶ АСАНУ, 7051/359, 360 и 371.

³⁷ „...Сад би добро било, да на Сегедин не ударамо, док се добро не припремимо; и ако желимо да ударимо и освојимо, онда би требало да топове од 3 фунте заменимо са топовима од 6 фунти, да Темишварска војска повуче ракетле и да добијемо још топова од 12 и 8 фунти који тек могу рушити варош ако треба...” (АСАНУ, 7051/393).

³⁸ АСАНУ, 7051/427, 428.

³⁹ АСАНУ, 7051/435.

⁴⁰ АСАНУ, 7051/451.

⁴¹ У њему је било преко „1000 пешака и 200 хусара” (АСАНУ, 7051/453).

⁴² Када је заустављен због јаког отпора, истог дана послао је Книћанину три писма, у којима моли за помоћ (АСАНУ, 7051/458, 459 и 470). Из Сирига, 30. јануара у два писма и једном од 1. фебруара, у којима моли за помоћ јер непријатељска војска надире из правца Сегедина (АСАНУ, 7051/474, 475 и 482). Повлачећи се из Сирига, зауставља се у Кикинди одакле 5. фебруара обавештава да се наша војска убрзано повлачи (АСАНУ, 7051/523). Последње Зубаново писмо Книћанину је из Великог Бечкерека, од 24. фебруара 1849. У њему обавештава да је патријарх болестан и да је потребно да се Книћанин са њим састане (АСАНУ, 7051/668). Ову преписку са Книћанином употпуњују Зубанова писма мајору Миливоју

Војводу, они који су остали, прегруписани су и стављени под команду Книћанина и Зубана.⁴³

Док је трајала преписка између Зубана и Книћанина приспео је капетан Петар Вучковић и потврдио да је Сириг пао и да Мађари у великом броју прелазе у Банат, да је Тала запаљена, да су напали Стару Кањижу, Сенту и да му војници и народ у великом броју „добегавају”. На крају је под утиском догађаја написао: „...Стра и ужас свуда је велик и Бог један у овим обстоятелствима може нам помоћи. Ја сам на сва окружија овога места расписао, да се Народ ноћас диже и да буде на опрезу, пешаци по месту стражарећи, ако коњица колико их се у сваком месту налази, у пољу око села и до оближњи села патролирајући, но нико своје куће за сада не оставља...”⁴⁴

Како је регуларна војска почела губити битке и почела да се повлачи, народ је приморао Зубана да формира „ландштурм”, помоћни народни одред. Генерал Тодоровић је, саслушавши народне жеље, поставио Зубана и за команданта ових одреда.⁴⁵

Петровићу, упућена из Вршца 12. јануара, Великог Гаја 13. јануара (два писма) и Великог Бечерека, 23. фебруара 1849. (АСАНУ, 7051/299, 308, 309 и 662). Занимљиво је и једно Зубаново писмо капетану Александру Х. Тривковићу из Мокрина, од 23. јануара 1849, у којем му наређује да повуче своје људе из Бачке због жалби тамошњих становника на њих (АСАНУ, 7051/379). Због тога се Тривковић жали Книћанину у писмима од 23. и 25. јануара, сматрајући Зубанове оптужбе неоснованим (АСАНУ, 7051/378, 402). После пораза код Сегедина писмо је Книћанину упутио и П. Марковић, 31. јануара 1849. из Деске. У писму наводи да је по Зубановом налогу помогао у нападу на Сегедин, и том приликом „погинуло је 28 храбрих јунака између који до 3 пограничне буљубаше” (АСАНУ, 7051/476).

⁴³ Зубан се пребацио у Кикинду, одакле је 10. марта писао патријарху Рајачићу:

„Ваща Свейлосій, милосійиви Госіодине!

Од јујџрос рано йочели су од сїрране сеіединске жесїтоко йуцаїи йіойови, и ево веће б саїи йосле йодне јоц једнако йуцају, осим йіоїа око йодне оїїїриликє 1 саїи засїїали били. Ја сам одма јујџрос изаслао људє с налоїом да ми се извесїїїє донесе їди и шїїа се доїаїа. Данас су ми долазили различна извесїїїїа, која су се исїїїїна сва слаїала, у шїом да је бој бїо на Сирїїу измеїу Срба и Маїара и да су Маїари Сирїї, Сїї. Иван и Деску зайїалили, но неки су їоворили, особїїїо за оно време кад су йіойови йресїїали били йуцаїиїи да су Срби Маїаре на ново сузбили и два им йіоїа оїїели, неки йак да Маїари једнако найреїуїу и да су Србе у Чанаїску шуму сабили и оїколили. Саїд йак доїе ми Скаулац Максим Јецин који је бїо код свої сина који је йіобїїїа у Сирїїу, и йїїїїоведи ми овако: да су сирїеч Маїари јучє око 10 саїиїи йреїодне на Сирїї насрнули, но да су од наше у Сирїїу налазеїе се воїске, йосле два саїиа боїа избїїїени били. Ово каже да је очима їледао, йосле да је на йреноїиїїїїє оїїїїао у Сомбор, шїамо сїїануїуїої воїсци нашої, йа да су јујџрос око 4 саїиа Маїари йочели из йїреко Моришца йуцаїиїи. Исїїрва на Чанаїд йа йосле на Сомбор, а меїуїїїїм се низ Моришц сїїушїїали измеїу Сомбора и Деске, ћуїїїїїїу на Моришцу найравили, и на ову сїїрану йїрошавїиїи окуїїїили оно наше мало воїске, која је у Сомбору без икаквої йіоїа била и сїїерали их у Чанаїску шуму, їе се ови као шїїо је їїре речєно још једнако држе ...”.

⁴⁴ Потписао се као „Управитељ округа великокикиндског, полковник и кавалер” (ДАС, Поклони и откупи, 95/290).

⁴⁵ О формирању „ландштурма” Зубан је из Нове Кањиже 19. марта 1849. обавестио патријарха Рајачића: „...Када сам се из Кикинде с ландштурмом кренуо к’ притешњеном регуларном војинству нашем, јавио сам Вашој Светлости да сам то учинио. Ја сам пошо, и са собом позвао и повео само подручна ми села окружија Вел.[ико] Кикиндског, но остала окружавајућа нас села, као Беодра, Бочар и још нека, чувши то, одма се за нама дигну и почну нас још у путу стизати, говорећи да они иза мене и диштрикћана неће да изостану, но куд ја с диштрикћанима да ће и они, било то у гору, било у воду. Одма затим нагрну, по примеру њивоме, сва остала села тако, да већ нисам знао где и како да их понамештам...”. Нажалост, ова народна војска била је слабо наоружана и обучена, а за пушке које су имали нису могли

Из Нове Кањиже Зубан се повукао у Мокрин, где покушава да организује народну војску, али су непријатељске снаге биле много јаче, добро наоружане и снабдевене муницијом. Јован Виловски је сматрао да је оснивање овога „ландштурма” била велика грешка. Он пише да ова народна војска није могла пружити озбиљнији отпор „првом нападању непријатеља, који пун огорчења страховито таманише све, што му је шака пало. Таке је хуле среће био ландшутрм, што га је Зубан предводио. У највећем очајању бежале су српске породице у главни стан који је у Бечкереку био...”⁴⁶

После озбиљних пораза код Сегедина, Зубан је крајем маја 1849. прешао у Србију. Као бивши совјетник покушао је да се врати на старо место, али је опозиција на челу са Т. Вучићем Перишићем у Србији деловала против учесника у Покрету и била толико јака да је његова молба одбијена. Кнез Александар Карађорђевић му је, уважавајући његове заслуге у Покрету, одобрио награду од 500 дуката. Августа исте године позвали су га патријарх Рајачић и Книћанин да се врати и помогне у дипломатским преговорима са Аустријом. Зубан је био тако сиромашан да је на овом путу морао у Даљу да заложити своје гусле од којих се никада није одвајао.⁴⁷ У Бечу се налазио већ од почетка новембра, и у преговарачкој мисији је до марта следеће године. Првих дана марта 1850. кренуо је из Беча за Београд. На путу се задржао у Осијеку, где је и умро 15/27. јуна 1850.⁴⁸

САРАДЊА У ПЕШТАНСКИМ СРПСКИМ НАРОДНИМ НОВИНАМА ТЕОДОРА ПАВЛОВИЋА

Академик Василије Крестић је навео, да је Теодор Павловић у *Српским народним новинама* 1840. полемисао са београдским *Српским новинама* и да му је у томе помагао Лазар Зубан⁴⁹. Лазар Зубан и Сима Милутиновић су те године оптужени пред „Чрезвичайном комисијом”⁵⁰, због писања против правитељства у *Српским народним новинама* и загребачкој *Даници илирској*.

У *Српским народним новинама* објављено је више дописа под насловом „Са српске границе” у којима су нападани дописници који су за политичке

добити муницију од регуларних трупа. Суочивши се са великим бројем народних војника, неке је морао вратити кући са напоменом да буду спремни када их позове. У истом писму даље обавештава патријарха: „...Ландштурм, осим оних, које сам из различитих узрока као што је горе наведено распустио, но у стању ландштурма задржао, и којих број много износи, има при мени, које из Окружија Кикиндског, које из други оближњи места околу 3500, од који је близу 1000 пушака снабдевена, но у њима – које мени Г. Генерал Тодоровић није могао више од по 5 фишека дати, и које је сва наша џебана. Врло велику оскудицу трпимо, а остала села, која сам распустио, и која такође подоста пушака имају, немају ни тога, а сваки моли да му се даде џебана, без које му пушка ни с’ косом у ред доћи не може...” *Бршљан*, II, 5 (1. марта 1886), 39–40.

⁴⁶ Јован Стефановић Виловски, нав. дело, 177.

⁴⁷ После Зубанове смрти, ове гусле је покушао 1854. да откупи Петар Вукашиновић. Видети његово писмо од 27. фебруара 1854. упућено Вуку Караџићу (Вук Стефановић Караџић, *Прејиска* X, 1853–1854, Просвета, Београд 1996, 487).

⁴⁸ *Српске новине*, XVII, 76 (6. VII 1850), 288.

⁴⁹ Василије Ђ. Крестић, *Историја српске црквице у Угарској: 1791–1914*, Матица српска, Нови Сад 1980, 48.

⁵⁰ ДАС, Чрезвичайна комисија, бр. 5.

догађаје у Кнежевини Србији оптуживали Тому Вучића Перишића, Аврама Петронијевића и Стојана Симића, а потписани су шифрама † (крст) и †† (два крста). У најопширнијем допису „Са српске границе од 20-ог јунија”⁵¹, који је обима на чак три двостубачне стране, чији је непотписани аутор Лазар Зубан, дата је историја сукоба уставобранитеља и кнеза Милоша.

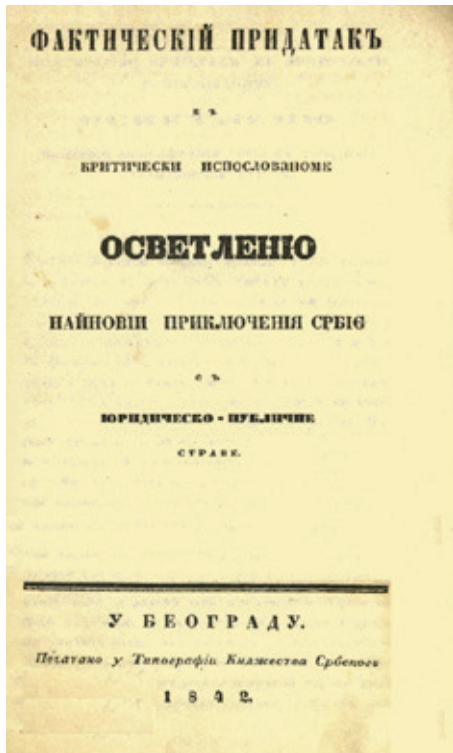
Покушавајући да уставобранитеље примора на послушност, кнез Михаило преместио је престоницу у Крагујевац и изместио све државне институције. Један број државних саветника и чиновника одбио је да пређе у Крагујевац и дао је оставку на службу. У то време су уставобранитељи пребегли Турцима у Београдску тврђаву и ставили се под њихову заштиту. Из Цариграда је у лето 1840. као Портин изасланик дошао Муса-ефендија, с налогом (ферманом) да извиди буне и политичке прилике у Србији. Тада је почела борба и путем новина и књига између Обреновића, њихових присталица и уставобранитеља. Између осталог, Зубан је дописницима замерао што су о абдикацији кнеза Милоша писали нетачно: „Зло и то узимају Кореспонденти, кад кажу, као да су Вучић, – Петронијевић и Симић узрок паденија Милошевог. Србија сасвим противно зна, пак и осталом свету знати треба, да су управ ови људи и само наследије Књажеског достоинства за Милошево племе израдили, да су они истога Милоша при сваким гадним и безпутним догађајма, од њега почињеним, одбрањивали и прали и у земљи и изван земље. А што је он на последку хтео, и бунт подигао, да сам једва дочекани и с тешком муком добивени Устав земаљски, као једини основ законости у земљи, обори и уништожи, пак му то није могло никако за руком изићи, нити који прави син отечества у том му страну држати, него је он, принуђена себе видио због тог поступка свог Књажества се одрећи: то вели да му није нико крив, ако он сам није и његови у том совјетници и спомоћници? Најмање пак могу се ови људи окривити. Него и ово опет, да је само њино дело, што је у том сраженију самовластија са законостију оно пало и оборило се, пак устав се одржао, заиста дело би било достојно за венац свију до овдашњи заслуга њини за отечество своје, које народ, прави народ Србије, неће моћи никада, да не призна.”

На овај допис реаговао је сарадник потписан шифром † (крст). У допису је као аутора поменутог текста означио Лазара Зубана: „Овде се налазе два клуба, један у граду а други у вароши. Један од кореспондената ови новина склонио се у град Л... З... Све што јавља тај кореспондент није тачно.”⁵²

У тужби коју је Апелациони суд поднео комесару Муса-ефендији, Зубан је оптужен под редним бројем VII – „Зато, што је из дружине ове Лазо Зубан лане по отшествију Књаза Милоша из Србије о народној Скупштини подстрекавао тајно Депутате, да они противу неколико невини лица вичу, како би се ова прогнала из Србије, сочинивши им на тај конач и акт тужбе, кои ми сада као незаконими и лажни желимо да се порекне и уништожи. Зато, што је исти Лазо Зубан, перо своје на послугу противника садашњег Правленије употребио, састављајући све оне грдње, које је Стојан Симић, у Пештанске Новине у печатати давао, и стављајући тужбе њини јединоми-

⁵¹ *Српске народне новине* (1840), 202–204.

⁵² *Српске народне новине* III, 53 (4. јула 1840), 211. (<https://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=numerated&id=29090&m=2#page/1/mode/lup>)

сленика противу Књаза, Његовог данашњег Правленија, и целог народа Србског, описујући да је народ бунтован.”⁵³

Зубанови дописи у *Сербским народним новинама* послужили су као основа за књижицу (спис) од 86 страна под насловом *Фактички придатакъ къ Критически испослованоме осветленіо најновиі приклученія Србіе: съ юридическо-публичне стране* (Београд 1842), коју је анонимно објавио са Аврамом Петронијевићем⁵⁴. У књижици је донето и неколико докумената Кнежеве канцеларије везаних за ову тему. Године 1841, посебно је објављена књижица „штампана на основу писања *Сербских народних новина*”, под насловом *Критически испословано осветлење најновији прикљученија Србије съ юридическо-публичне стране* (Пешта, 1841)⁵⁵, коју су написали Павле А. Поповић и Јован Станковић. Јован Станковић „био је секретар кнеза Милоша и повереник Обреновића са српске границе у време династичке кризе 1842/43. године”⁵⁶. Највероватније да су његове шифре † (крст) и †† (два крста),

⁵³ *Исѣо*, III, 66 (18. августа 1840), 263 (<https://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=numerated&id=29103&m=2#page/1/mode/1up>)

⁵⁴ <https://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=4621&m=2#page/1/mode/2up>

⁵⁵ <https://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=1000&m=2#page/4/mode/2up>

⁵⁶ Р. Поповић, нав. чланак, 14.

којим су потписани дописи у *Сербским народним новинама*, у којима брани Обреновиће. И овај спис има свој предлогак у *Сербским народним новинама*. Објављен је анонимно под насловом „Толковање узрока садашње буне”.⁵⁷

Занимљиво је да је шифром †† (два крста) потписао А. Петронијевић критику „Правитељствујушчег совјета” В. Караџића (1847).

ЛАЗАР ЗУБАН И ВУК КАРАЏИЋ

У оставштини Вука Караџића сачувано је дванаест писама Лазе Зубана и једно његовог брата Радивоја (Рада) Зубана писаних од 1829. до 1845. Зубанова писма Вуку нису сачувана. Знамо да је писао Вуку 9/21. децембра 1829; 14. новембра 1831; 16/28. октобра 1836. и 20. новембра 1845, али Зубанових писама је вероватно било и више.

Када је Зубан прешао у Србију његова породица у Меленцима није имала никаквих вести о његовој судбини. Због тога се брат Рада Зубан обратио Вуку, који га је 17. септембра 1829. „малим” писмом, које није сачувано, обавестио о Лази. На ову кратку поруку Рада Зубан је одговорио писмом из Меленаца 19. септембра 1829. у коме пише: „ш њиме си био, једно писмо ти мени напиши и Мајку ми од суза утеши јер наш Брат све на кратко пише да нам Мајка од срца уздише”. Вук је одговорио Ради Зубану 9. децембра 1829, али ни то писмо није сачувано.⁵⁸ Посредством Вука писма Лазе Зубана ишла су у Меленце. Изгледа да су гајили истинско пријатељство, јер је Зубан писмом из Крагујевца децембра 1829. молио Вука да му пошаље „шљивовицу и комовицу”.

Зубан је као члан комисије за израду закона у Србији, почетком маја 1831. обавестио Вука да су „криминални закони” уређени октобра 1830.⁵⁹ У

⁵⁷ *Сербске народне новине*, III, 60 (28. јули 1840), 238–239; III, 61 (1. августа 1840), 243–244; III, 62 (4. августа 1840), 247–248.

⁵⁸ Вук Стефановић Караџић, *Прејиска* V, 159–160.

⁵⁹ У писму од 18. септембра 1836. обавестио је Вука о изради Закона и поручио му: „Писмо ваше од 18. февруарија т. г. писано ми у смотрењу значења чл: 2240 Code Napoleon примио сам у почетку месеца марта т. г. у Београду, онда тамо догодивши се, и чим сам га добио одма се некако загуби, и нисам мого наћи га до данас, те сам зато тако дуго изостао с одговором, кои сте били ради од мене имати, да видите јесам ли толковањем вашим задовољан.

Ваше ми толковање није по ћуди; а мислећи да Ви цело исто писмо у копији имате, нећу све да спомињем, но само оћу да вам кажем, шта ми није по ћуди. Кад Милован мени даде своју кућу, као *Eigenthümer* (власник) под кирију, онда од нас двоице у смотрењу те куће ни један ниукаквоме догађају не може *der dritte* (трећи) бити, јербо он остае *Eigenthümer*, а ја *Abmiether* (закупац), нити можемо друго што један прама другоме бити; а ви велите да је *Eigenthümer der dritte*. А баш да би то и могло бити, и да би ми Милован исту кућу продао или поклонио, као што наводите, да он то учинити може, онда, кад би он то учинио, и тим би мој *Besitztitel* (права поседовања) променио, шта би ми и према коме би ми, нуждна била застарјелост, кад би ја чрез саму продају или поклон Милованов исте куће *Eigenthümer* (поседник) одма постао; а цело је тежење истога члана да се каже, како би ја, на штету Милованову, променом *Besitztitla* чрез застарјелост мого постати *Eigenthümer* оне куће Милованове, у којој сам киријацијом остао, кад се је он одскитао.

Ваше толковање тиче се члана: 2236. а не 2240. кога је сасвим друго значење. У чл: 2236 каже се, да се киријација никако не може ползовати застарјелошћу, а у 2240. каже се како се може догодити да се њоме може ползовати и онај кој то право испрва није имао но тек позд-

исто време пренео му је поруку кнеза Милоша да још не прелази из Земуна у Београд. Зубан, као секретар митрополита, молио је Вука 14/26. октобра 1831. да у Новом Саду изради два печата „као што је печат Његове Екселенције Митрополита Карловачког”. Како Зубанова мајка није могла да издржи у Меленцима, потражила је сина. Без пасоша, по зими, прешла је из Земуна у Београд, о чему је Зубан известио Вука писмом од 7/19. јануара 1832, а у писму од 18/30. маја 1832, послао му је оглас на превод књиге *Брачни њоклон*, и моли да му сакупи претплатнике у Земуну.

Године 1804. донет је Француски грађански закон, којим је гарантована једнакост грађана пред законом, слобода вере, право приватне својине, а 21. марта 1805. публикован је *Code Napoleon*. Наш грађански законик израђен је по угледу на Наполеонов кодекс. О раду „Законодателне комисије” највише непосредних обавештења пружа преписка Вука Караџића. Зубаново интересовање за Наполеона и Наполеонов кодекс утицао је да с немачког језика 1843. преведе дело *Наполеона Бонапарта себе истога описује: извод из његовог Бонапартова рукописа од једног Американца* (Coffinières, Antoine-Siméon-Gabriel: *Napoléon peint par lui même: Extrait du véritable manuscrit de Napoléon Bonaparte*) у коме се налази и хронологија живота до 1814.

После тога је настала пауза у дописивању с Вуком Краџићем, а онда писмима од 30. августа и 16/28. новембра 1844, и 8/20. новембра 1845. Зубан шаље Вуку списак претплатника на *Српске народне њесме*, које је сакупио у Београду. Међу претплатницима се, поред осталих, налазе Стојан Симић, председник Совјета, и чланови Совјета: Стефан Стефановић Тенка, Милосав Здравковић и прота Матеја Ненадовић, као и друге познате личности: Јован Стерија Поповић, Јован Хаџић, Лазар Арсенијевић Баталака, Илија Гарашанин, Исидор Стојановић и Зубанов син Мијајло, ученик „француске колегије” у Цариграду. Овим писмом се завршава њихова преписка.

ЗУБАН И ИСИДОР СТОЈАНОВИЋ

Исидор Стојановић је у песми посвећеној Зубану покушао да реши универзалну дилему интелектуалаца, па и оних из прве половине XIX века: однос између утицаја западне културе и народне традиције. Зубан је у то време био најпогоднија личност за такво упоређивање. Он на најбољи начин одсликава двоструку личност првих интелектуалаца тадашње Србије. Читао је и преводио најпопуларнија дела светске литературе; поседовао богату библиотеку књига на страним језицима, а у исто време певао народне песме уз гусле, и према њима гајио култ.

није, поступком трећег, добија га; и ја сам вас питао, ко је тај трећи. И будући, да Милован као *Eigenthümer*, не може према мени као према својој *Abmüthery, der dritte* бити; то молим да се боље известите, ко би тај *dritte* могао бити, и то ако не при Миловановој кући, а оно у другој догађају. Притом молим да се добро известите и примером истолкован чл: 2232. *Code Napoleon*, да ми пошаљете. Содржање његово ово је: "*Handlungen freyer Wilkühr (actus merae facultatis) und blosser Gefälligkeit können weder Besitz, noch Verjährung begründen*" (Трговање самовољом и не могу се само на љубазности доказивати ни посед ни застарелост) – (Вук Стефановић Караџић, *Прейуска V*, 435–436).

Како је Лазар Зубан пленио своје савременике говори и песма Исидора Стојановића „Отпјев Лазу Зубану”, коју је написао на Лазареву молбу. Писана је у Крагујевцу, јула 1837, а објављена у алманаху *Уранија* за 1838. Песма има 296 стихова, а посвећена је тројци Бачвана: Стевану Стратимировићу, Лукијану Мушицком и добротвору Новосадске гимназије Рабацији Ђорђу.⁶⁰

ОЦАКЛИЈА ЗУБАНОВА СИМЕ МИЛУТИНОВИЋА САРАЈЛИЈЕ

Велики Зубанов пријатељ и уставобранитељски саборац био је Сима Милутиновић Сарајлија. Он је у Крагујевцу, а касније и у Београду, посећивао Зубанову оцаклију а опевао ју је у спеву *Оцаклија Зубанова*, као и њене посетиоце (Лазара Теодоровића, Димитрија Исаиловића, Аврама Петронијевића) и самог Лазара Зубана. Спев је писан 1840, и има 2.210 десетерачких стихова и садржи порекло, биографију и значај Зубана за нашу историју и културу.

На крају спева су стихови посвећени кнезу Милошу. Из њих се види и морални лик Лазара Зубана, његово супротстављање аутократској владавини и предлог оснивања Апелационог суда, који ће бити независан од кнежевске власти. Овај предлог су подржали Стефан Стефановић Тенка и Совјет, а био је у сагласности са Уставом, који су „цареви одобрили”. За првог председника Апелационог суда именован је Голуб Петровић (17. фебруара 1839), а један од чланова био је и Зубан, именован истога дана.⁶¹ Према члану 37 Устава, Апелациони суд су чинили председник и четири члана. Имао је надлежност искључиво као другостепени суд за предмете који су већ пресуђени од окружног суда. Кнез Александар Карађорђевић поставио је Симу Милутиновића за члана Другог апелационог суда 7/19. фебруара 1846. У њему су поред Милутиновића били и Бошко Тадић, Јеремија Станојевић, Гаја Дабић и Стефан Стефановић Тенка. Милутиновић, као члан Апелационог суда није дозвољавао да се било ко осуди на смртну казну и тиме постао сметња управним властима. Из тих разлога, али и због његових веза са научним и књижевним круговима Русије, послат је јула 1846. да до Кијева спроведе прву групу државних питомаца Богословије.

Завршни стихови о Зубану у *Оцаклији* гласе:

.....
*Оваки је и Милоше књаже,
 У њрвом је часу и кораку
 Како згоду за њој' улучио,
 Да њокаже, да још он је књаже,
 Који био и како се мнио,
 И каконо и осџај' желлио,
 До самрџи на урличкој црџи
 Прем' назиро, да с' на њројџив ради;*

5100

⁶⁰ Био је секретар Великог суда у Крагујевцу и претплатио је у Крагујевцу и сина Мијајла Зубана. *Уранија* (1838), 230–241.

⁶¹ Љубодраг Поповић А., *Шемајизам Кнежевине Србије 1839–1851*, Архив Србије, Београд 1999, 155.

- Зове к' себи свој' Зубана Лаза,
 Предујредно казайи му вољно,
 Како нешто пресудиј' се има, 5105
 што с' књажеске тицаше користи,
 Туђе добро у свој џей сирјаји,
 Силом кривде, а никада правде;
 Њему Зубан одма одговара:
- „Још то дело у суд није дошло, 5110
 Но и кад' нам представи се истио,
 Ја л' ћу судиј' то божијој правди
 А већ нида ником то хајару,
 Моје л' друштво, како му је грао,
 Устави диже свако насилије, 5115
 Свуда људе неправде тде,
 Књаз тек' сјаје, праве душе кад је”.
 На то прасне, те се смуци књаже,
 Цијарији ка' фурија јочне,
 И јсоватиј' трдии' и ружиији. 5120
 Грозном претињом тојрв ја ујииа:
 „Камо вама, и тоом ващем суду
 Пуномоћје од тије царева,
 Да ви књазу својему судије
 По ващем мозгу и разуму?” 5125
 Чврсти Зубан и ју с' не колебне,
 Без одлаје, и без извијања
 Њем' и на то јосијојано зборне:
 „Устави царски нам' је јуномоћје”.
 Сад видио, сад се увјерио, 5130
 Исти књаже о траници својој,
 Што ј' назир'о да се о тоом' ради,
 Да књажеска нишћ' не може воља,
 Што тод није право и јошћено.
 Но и Зубан књажев колико је, 5135
 У томе је ка' и у свакоме
 Досадињем' случају јакоме
 На све јаде да извјести с' јаде
 Шта је Зубан, колико ли ваља.⁶²

ЗУБАН КАО ПРЕВОДИЛАЦ

Зубан се скоро целог свог живота бавио превођењем са латинског, француског и немачког језика.⁶³ Милутиновић у *Оцаклији* помиње његов рани превод Хомерове *Илијаде*. Поменули смо и Зубаново образложење за пут у

⁶² Сима Милутиновић, „Оцаклија Зубанова”.

⁶³ Јелена Данић Станојчић, „О животу и преводилачкој делатности Лазе Зубана”, *Зборник Филозофској факултету у Београду*, књ. II, Београд 1952, 408.

Цариград, ради штампања турске граматике, која је била тројезична – на српском, турском и француском. Посебно је објавио преводе: *Брачный поклонъ младыма супружнициыма, заручнициыма и оныма кои мысле то да буду* од Фогта (1833), авантуристички роман *Жиль Блазъ Сантиланацъ* од Лесажа (1833–1844; II издање 1866), драму *Пизарро* Рихарда Шеридана, рађену према драми *Шпаньолци у Перу или Роллова смртъ* (*Die Spanier in Peru*) Аугуста Коцебуа (1837),⁶⁴ спис непознатог аутора *Наполеона Бонапарта себе истого отиць: изводъ изъ собственога Бонапартова рукописа одъ еднога Американца* (1843), драме *Благородна лажъ* и *Човекомрзостъ и каянъ* Аугуста Коцебуа (1844) и роман *Чудновати догађаи Ишиа'анца Хаџи Баба Џејмса Моријера* (1845). Поред наведених драма, које су често извођене на различитим сценама, превео је драме за Театар на ђумруку: А. Коцебу *Клеветници* у пет дејстава (*Die Verleumdner*, приказана 15. марта 1842), и *Питиасъ и Дамонъ или право пријатељство* у једном дејству од Лесинга (преведена и штампана 1839, а приказана 25. јуна 1842).^{65,66}

Зубан је сарађивао у београдским новинама, алманасима и годишњацама: *Срѣске новине*, *Уранија* (1838) и *Голубица* (1839), преведећи различите врсте текстова. У *Уранији* за 1838. објавио је преводе приповедака „Страшна ноћу у шуми” и „Да би реч одржао подвргао се свакој опасности” и чланке „Цар Карло V – последње године живота” и „Характерическе черте живота Венијамина Франклина”. У часопису *Голубица* је 1839. превод приповетке анонимног аутора „Добри/х/ људи налази се јошт много”, драму у једном дејству „Питиас или Дамон или Право пријатељство” од Беркена и чланак анонимног аутора „Родитељи! Чувајте добро децу вашу од слугу и слушкиња”, а 1840. чланак „Освета не зна мере ни границе” Ексберга. У књижевном *Додајку к Срѣским новинама* за 1840. објавио је неколико кратких прича са поуком, вероватно преведених, чији аутори нису наведени: „Неблагодарност”, „С телом оздрављава душа”, „Љубав к врачу своме”, „Највећа жертва љубави”, „Отац остаје отац” и „Чини добро и кад те нико не види”.

Након смрти Лазара Зубана, у Београду је остала његова замашна библиотека, која је 1852. понуђена на откуп Друштву српске словесности. На састанку Друштва (19. јуна 1852) прегледан је списак и одлучено је да се откупе *Исторія разныхъ славянскихъ народовъ, наипаче Болгаръ, Хорватовъ и Сербовъ* Јована Рајића (под условом да је прво издање) и *Србскіи споменицы или старе рисовулѣ, дипломе, повелѣ, и сношенія босански, сербски, херцеговачки, далматински, и дубровачки кралѣва, царева, банова, деспота, кнезова, войвода и властелина. Часть прва* од Павла Карано-Гвртковића.⁶⁷ Зубанова заоставштина (рукописи и преписка) налазила се код Мите Матића, стараоца Зубанове заоставштине. Због њене политичке садржине која је компромито-

⁶⁴ Приказана је у Сомбору јуна 1850. Податак: □ (квадрат), „У Сомбору, 18. јунија”, *Срѣске новине* XVII, 76 (6. јула 1850), 289. „Прошле среде овдашње дилетантско друштво приказало је жалосну игру *Пизаро*”, у пет дејствија, преведену од Л. Зубана.

⁶⁵ Milorad T. Nikolić, *Teatar na ђумруку: прво стално професионално државно позориште и Србији: 1841–1842*, izdanje autora, Beograd 1971.

⁶⁶ Вељко Купрешанин, „Репертоар прве позоришне сезоне у Београду”, *Годишњак Музеја града Београда*, II (1955), 217–230.

⁶⁷ Василије Крстић, Миле Станић, Љубомир Максимовић, *Зайисници седница Друштва Срѣске словесности*, Српска академија наука и уметности, Београд 2011, 467.

вала неке од оновремених политичких личности, Матићу је поручивано да је уништи, али је Владимир Јовановић 1852. успео да сачува рукопис „Мемоара” Лазе Зубана, који описује уставобранитељски покрет, а преписку је преко Јеврема Грујића предао кнезу Михаилу, а кнез Данилу Медаковићу.⁶⁸

Лик Лазе Зубана сачуван је на једној литографији израђеној према портрету у уљу који је насликао Јован Исаиловић, која га приказује како седи поред стола на коме су поређане књиге које је превео (поред осталих и *Жил Блаз*).⁶⁹

Према Милутиновићу и другим савременицима, Зубан је био велики љубитељ народних песама, веома добар гуслар, који је често својим посетиоцима у „Оцаклији” певао народну песму о Меху Оругцићу и „Скопљак-паши, куда ти је вјера”.

ПРИЛОГ БИБЛИОГРАФИЈИ

Брачный поклонъ младыма супружнициыма, заручнициыма и оныма кои мысле то га бугу, по М. Х. Ф. Т. Фојгту написао Лаза Зубан. Београд 1833. [8]+129+[15] стр.

Како ваља брак закључити и у њему живити, да би био основатељ домаћега блаженства, 1–13; Особито вредност вероисповедања у одношенима супружеског и домаћега живота, 14–33; Благодетелно втечење чисте и благородне љубови на дуже трајање свезе супружества, 34–44; Правилно размотрење неки терета и брига, кое су с домаћим стањем скопчане, 45–59; Потребна прилежнога и штедљивога живљења за домаћу и супружеску срећу, 60–71; О воспитању деце, 72–94; Речи добре матере својој скоро удатој кћери: из разсуђења знатнога љекара и тајнога Совјетника Мајау Хајделберу – с пристојнима изменама и распростраћењем извађено, 95–113; Речи поштенога оца своме скоро ожењеном сину, 114–129. Кнежева канцеларија одобрила је штампање у Крагујевцу 26. априла 1832. године, с том напоменом да се после изласка из штампарије „шест примерака на расположење цензуре даду”. Књигу је Зубан посветио добротвору Јосифу Букмировићу, игуману манастира Никоље. Штампани оглас за књигу послао је Зубан Вуку Карацићу 18(30). маја 1832, с молбом да му прикупи претплатнике.⁷⁰ На крају књиге штампани су спискови претплатника, али међу њима нема ни једног из Земуна, где је Вук боравио, а нема ни Вуковог имена. Књигу су препоручиле и власти тадашње Србије. Сачувано је писмо Суда нахије ужичке, Сими Јанковићу од 4. децембра 1833. године, у коме му шаљу „објављеније” за књигу Лазе Зубана, с молбом да прикупи претплату.⁷¹

Прештампано у књизи: Атанасија Петровића *Пресад мудрости или собрание поучитени мисли*, Београд, 1858, „Дужност родитеља” „Савет поштенога отца скорожењеном сину” и „Савет поштене матере скоро удатој кћери”.

⁶⁸ Владимир Јовановић, *Успомене*. Приредио Василије Крестић, БИГЗ, Београд 1988, 106–107.

⁶⁹ Литографија се чува у Музеју града Београда. О потомцима Лазе Зубана нема података.

⁷⁰ Карацић, Вук Стефановић, *Прейиска*. IV, 1829–1832, Просвета, Београд 1988, 702.

⁷¹ ДАС, ПО-55/202.

Ален Рене Лесаж, *Жилъ Блазъ Сантиланаџъ / Жил Блаз Санѿиланаџъ*. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ, Секретаръ Суда Народнога Србскога. Часть 1. Београд 1833. [8]+184 стр.

Ово је прва књига првог издања које је почело са излагањем у 1833. години, а завршило се у 1844. године.

Ален Рене Лесаж, *Жилъ Блазъ Сантиланаџъ / Жил Блаз Санѿиланаџъ*. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ, Секретаръ Суда Народнога Србскога. Часть 2. Београд 1834. 169 стр.

Друга част је штампана у Крагујевцу 19. новембра 1834⁷². Овај авантуристички роман био је веома популаран. Лазар Зубан је из Крагујевца писао писмо епископу Ниђифору које је датирано 20. новембра 1836, са којим му шаље и шести део овога романа⁷³. И поред велике популарности овога превода Зубан је остао дужан штампарији и више пута је позиван да тај дуг измири⁷⁴.

Ален Рене Лесаж, *Жилъ Блазъ Сантиланаџъ / Жил Блаз Санѿиланаџъ*. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ, Секретаръ Суда Народнога Србскога. Часть 3. Београд 1836. 150+[2] стр. (Из штампе изашла 22. фебруара).

Сачувано је писмо Лазе Зубана, из Крагујевца од 14. јуна 1836, упућено Милосаву Здравковићу у Ћуприју, у којем га обавештава да му шаље четрнаест примерака треће књиге Жила Блаза, и моли да се предају пренумерантима⁷⁵.

Ален Рене Лесаж, *Жилъ Блазъ Сантиланаџъ / Жил Блаз Санѿиланаџъ*. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ, Секретаръ Суда Народнога Србскога. Часть 4. Београд 1836. 157+[2] стр. (Из штампе изашла 20. априла).

Ален Рене Лесаж, *Жилъ Блазъ Сантиланаџъ / Жил Блаз Санѿиланаџъ*. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ, Секретаръ Суда Народнога Србскога. Часть 5. Београд 1836. 150+[2] стр. (Из штампе изашла 5. јуна).

Ален Рене Лесаж, *Жилъ Блазъ Сантиланаџъ / Жил Блаз Санѿиланаџъ*. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ, Секретаръ Суда Народнога Србскога. Часть 6. Београд 1836. 136+[3] стр. (Из штампе изашла 1. јула).

Слично је и писмо Лазе Зубана, из Крагујевца од 20. новембра 1836, упућено епископу Ниђифору, са којим му шаље и шести део овога романа⁷⁶. И поред велике популарности овога превода Зубан је остао дужан штампарији и више пута је позиван да тај дуг измири⁷⁷.

⁷² ДАС, МПс, 1842, VI, 440.

⁷³ ДАС, ПО-76/148, 150.

⁷⁴ ДАС, МПс, 1843, III, 149.

⁷⁵ ДАС, Збирка Мите Петровића, бр. 5365.

⁷⁶ ДАС, ПО-76/148, 150.

⁷⁷ ДАС, МПс, 1843, III, 149.

Ален Рене Лесаж, *Жилъ Блазъ Сантиланаџъ*. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ, Секретаръ Суда Народнога Србскога. Часть 7. Београд 1836. Прештампано. Београд 1843. 137+[2] стр.

Ален Рене Лесаж, *Жилъ Блазъ Сантиланаџъ*. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ, Секретаръ Суда Народнога Србскога. Часть 8. Београд 1844. 144 стр.

Рихард Шеридан, *Пизарро: жалостива игра у петъ дѣйствія: по Коцебуовоме Шпаньолци у Перу или Роллова смръть*. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ. Београд, 1837. 152 стр.

Београд, 1837, 152 стр. Зубан је дуговао београдској штампарији за штампање ове књиге до 4. јула 1844. године, када је његов дуг од 148 форинти сребрних примио Цветко Рајовић⁷⁸. Драма је играна у позоришту. Приказали су је дилетанти у Сомбору 5/17. и 14.26. јуна 1850. године.

„Страшна ноћ у шуми”. *Урания*: за годину 1838. / издао Димитриј П. Тиролъ. – 1837–1838: У Княжеско-Србској Књигопечатњи, Београд 1837–1838, 24–32.

Прича о херцогу Максимилијану „будућем аустријском цару” за време његовог боравка у Шпанији.

„Да бы речъ одржао, подврго се свакој опасности”. *Урания*: за годину 1838. / издао Димитриј П. Тиролъ. – 1837–1838: У Княжеско-Србској Књигопечатњи, Београд 1837–1838, 42–53.

Прича о немачком цару Фридриху I Риђобрадом и Сараценима.

„Цара Карла V. Последнѣ године живота”. *Урания*: за годину 1838. / издао Димитриј П. Тиролъ. – 1837–1838: У Княжеско-Србској Књигопечатњи, Београд 1837–1838, 66–71.

„Характеристике черте живота Венијамина Франклина”. *Урания*: за годину 1838. / издао Димитриј П. Тиролъ. – 1837–1838: У Княжеско-Србској Књигопечатњи, Београд 1837–1838, 108–114.

[Аноним], „Добры людѣй налазисе юштѣ много”, *Голубица* (Београд), I, 1839, 63–67. (приповетка у преводу Л.[азе] Зубана).

[Лесинг, Готхолд Ефрајм (Gotthold Ephraim Lessing)], „Питиасъ и Дамонъ или право пријатељство”. Драма у едномъ дѣйствию. *Голубица* (Београд), I, 1839, 91–109. Превео Г. Л.[азар] З.[убан].⁷⁹

[Аноним], „Родители! Чувајте добро дѣцу вашу отъ слугу и слушкиня, ако желите да ваша дѣца добри и поштени люди постану”. *Голубица* (Београд), I, 1839, 122–130. Превео Г. Л.[азар] З.[убан].

⁷⁸ ДАС, МПс, 1844, VI, 16.

⁷⁹ <https://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=5394&m=2#page/96/mode/2up>

Еберсберг [Ebersberg, Joseph Sigmund], „Освета незна мере ни границе”. Изъ часова одмора (Freierstunden) [Л. Зубан]. *Голубица* (Београд), II, 1840, 76–83.

„Алијанција”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 5 (3. фебруар), 18–19.

„Колико је човек трпети кадар”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 7 (17. фебруар), 27–28; № 8 (24. II), 31–32; № 9 (2. III), 33–35.

„Неблагодарности први поред пакла”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 10 (9. март), 37–39.

„Женско јунаштво. (Догађај при одметају Нидерланда)”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 10 (9. март), 40; 12 (23. март), 47–48.

„С телом оздрављава душа”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 11 (16. март), 41–44.

„Љубав к врагу своје. (Из завештања једнога умирућега оца своје сину)”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 14 (6. април), 55.

„Највећа жертва љубави”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 15 (13. април), 57–58; 16 (20. IV), 63–64.

„Отац остаје отац”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 17 (27. април), 65–66.

„Чини добро и кад те нико не види”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 17 (27. април), 67; № 18 (4. V), 70–71.

„Аустралија”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 19 (11. мај), 74–74; № 20 (18. мај), 79–80.

„Великодушије при дивљацима”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 23 (8. јун), 91–92.

„Наново постављај западнога царства Карла Великог”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 24 (15. јун), 95–96; № 26 (29. јун), 103.

Аноним, „Са српске границе, одъ 20 огъ Јун пишу нама...”, *Сербске народне новине* (Пешта), III, чис. 51 и 52 (30. Јуния), 202–204.

„Константин IX Палеолог”, *Додатакъ къ Србскимъ новинама*, 1840, I, № 27 (6. јул), 107; № 29 (20. јул), 114–115; № 30 (27. јул), 119–120.

Фактическій придатакъ къ Критически испослованоме осветленю најновию приключенія Србіє: съ юридическо-публичне стране. Београд 1842. 86 стр. (са Аврамом Петронијевићем).

Књига је штампана анонимно, а ауторе је разрешио Радомир Ј. Поповић у књизи *Аврам Пејронијевић*. Београд 2012, 143–144.

Наполеона Бонапарта себе истога описъ: изводъ изъ собственога Бонапартова рукописа одъ єднога Американца. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ. Београд 1843, 142 стр.

Превод књиге штампане у Лондону 1818. под насловом *Napoléon peint par lui même: Extrait du véritable manuscrit de Napoléon Bonaparte / par un Americain*. Књига је преведена на немачки. Зубан ју је посветио кнезу Александру Карађорђевићу, 1. октобра 1843. године. С хронологијом Наполеоновог живота од рођења до 1814. године.

Аугуст Коцебу, *Човекомрзостъ и каџнѣ*: драма одъ петъ разреда. Съ Немачкогъ превео Лазо Зубанъ. Београд 1844. 163 стр.

Аугуст Коцебу, *Благородна лажъ: грама безъ разреда*. Наставакъ *Човекомрзости и каџня*. Съ немачкогъ превео Лазо Зубанъ, Членъ Совѣта Княжества Србије и редовни членъ друштва Србске словесности. Београд 1844. 54 стр.

Џејмс Јустинијан Моријер, *Чудновати догађаи Ишија'анца Хаџи Бабе*. Одъ Якова Моріера; съ немачкога превео почившиј Лазо Зубанъ, бившиј Членъ Совѣта Княжества Србије; издао Стефанъ Тирић. Део I; св. I, II, III. Београд, 1845. XXVII+172, 177 и 170 стр.

Министарство просвете је 7. априла 1850, на основу Зубановог усменог саопштења да поклања свој превод Правитељству, покушало да продужи штампање романа, али није успело. Успротивио се Совјет, а кнез Александра Карђорђевић је 7. априла 1850. потврдио совјетску одлуку.

„Изъ Потискогъ Окружја – Стара Канџижа”, *Србске народне новине*, XI, 26 (28. март 1848), 106 [леви пасус].

„Из Карловаца, 28. Јулија”, *Србске новине*, XV, 63 (6. јул 1848), 410–411. # Л. 3.

Џејмс Јустинијан Моријер, *Чудновати догађаи Ишија'анца Хаџи Бабе*. Одъ Якова Моріера; съ немачкога превео почившиј Лазо Зубанъ, бившиј Членъ Совѣта Княжества Србије; издао Стефанъ Тирић. Део I; свеска IV. Београд, 1857. 156 стр.

Стефан (Стеван) Тирић бивши помоћник начелништва крагујевачког тражио је 1860. да му се дуг штампарији Кнежевине Србије, за књигу *Чудновати догађаји Ишија'анца Хаџи-Бабе* опрости⁸⁰.

Ален Рене Лесаж, *Жилъ Блазъ Сантилианацъ*. Часть I: 1833; II: 1834; III–VI: 1836; VII: 1843; VIII: 1844. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ, Членъ Совѣта Княжества Србије. Беч (Типографија Конгрегације Мехитариста) – Крагујевац

⁸⁰ ДАС, Министарство просвете, 1860, VIII, 1275.

(У Княжеско-Србској Типографији) –Београд (У Княжеско-Србској Типографији и Правителственој Књигопечатњи).

О овом издању писао је Стојан Новаковић у часопису *Вила* (1866).

Љубомир Ђ. Матић, „Позив на књигу „Брачни поклон”. 5. децембра 1869. год. у Ивањици”, *Јединство*, I, 200 (12. децембар 1869), 552.

Књига је у преводу Зубана изашла 1838. године и више се не може купити па је он због њене важности намеран да је прештампа.

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Received: 2024/11/11

Accepted: 2024/12/5

STANIŠA VOJINOVIĆ

Belgrade, Serbia

E-mail: stanisavojinovic@eunet.rs

LAZAR ZUBAN

An addendum to biobibliography

SUMMARY: Lazar Zuban was one of the most important Serbian intellectuals of the 19th century. As a person with broad European views, his activity and interests were reflected in many fields of social activity. He belonged to a group of Serbian intellectuals who, during the reign of Prince Miloš Obrenović, moved to the Principality of Serbia and significantly helped in its cultural, political and economic development. In the newly formed Principality, he was a people's representative, state adviser, people's colonel and translator. As a prominent constitutional defender, he contributed to limiting the rule of Miloš Obrenović. In the conflict with the oligarchy in the Principality, in the days when the movement in Vojvodina in 1848/49 needed to be quickly and effectively helped, he remained almost alone. He was on friendly terms and corresponded with Vuk Karadžić, Simo Milutinović, Patriarch Josif Rajačić, Stevan Knjičanin and many others.

KEYWORDS: Defenders of the Constitution, Principality of Serbia, Miloš Obrenović, Sretenjski Constitution, Serbian People's Movement 1848/49